

En antologi om anläggningar och ytor för idrott och fysisk aktivitet

Johan R Norberg, utredare Centrum för idrottsforskning

Inledning

Under senare tid har idrottandets rumsliga förutsättningar i form av ändamåls-enliga anläggningar och ytor utvecklats till ett viktigt och omdebatterat tema i svensk idrottspolitik. Detta är ett resultat av ett antal parallella processer.

För det första har den organiserade idrottsrörelsen under många år argumenterat för att landets bestånd av idrottsanläggningar måste upprustas och stärkas. Ett första argument är att många av dagens hallar och idrottsplatser blivit föråldrade, nedgångna och i stort behov av renoveringar. Till detta kommer uppfattningen att anläggningsbeståndet under senare decennier inte ökat i takt med befolkningstillväxten. Detta har skapat ett ökat tryck på befintliga idrottsanläggningar, särskilt i storstadsområden. Ett ytterligare problem är den så kallade förtätningstrenden i dagens stadsplanering. Oron här är att många kommuner och storstäder av ekonomiska skäl kommer att välja att prioritera ned ytor för rekreation, fysisk aktivitet och idrott när antalet invånare ökar, och priset för mark och fastigheter skjuter i höjden. Det är mot denna bakgrund som Riksidrottsförbundet i sitt anläggnings- och idrottsmiljöpolitiska program både formulerat en framtidsvision om ”en mångfald av anläggningar och idrottsmiljöer spridda över hela landet” och dessutom presenterat konkreta förslag på reformer, såsom att idrottens behov av anläggningar och ytor måste få en självklar plats i kommunernas översikts- och detaljplaner, samt att begreppet ”idrott” bör skrivas in i Plan- och bygglagen (PBL).¹

En andra förklaring till ett ökat fokus på anläggningsfrågor har sitt ursprung i en bredare folkhälsopolitisk diskurs, och i mer övergripande förändringar i svenska invånares idrotts- och motionsvanor. Kunskapen och medvetenheten om den fysiska aktivitetens betydelse för hälsa och välbefinnande har ökat starkt under senare decennier. Samtidigt visar forskning att många svenska invånare – inte minst unga – är otillräckligt fysiskt aktiva. Mer än var femte invånare i Sverige säger sig vara stillasittande minst tio timmar om dagen. Denna folkhälsopolitiska paradox har ökat behovet av att finna nya strategier för att främja fysisk aktivitet

¹ Riksidrottsförbundet (2015). *Anläggnings- och idrottsmiljöpolitiskt program för Svensk idrott*.

hos både unga och vuxna. Till följd av detta har nya frågor ställts om befolkningens faktiska tillgång till ytor för idrott och motion. Behövs det nya och kanske även andra typer av anläggningar och idrottsytor för att främja ökad fysisk aktivitet hos de grupper som är minst aktiva?

Ett tredje skäl till ett ökat idrottspolitiskt fokus på idrottsanläggningar och idrottsmiljöer fångas i begreppet ”hållbar utveckling”. Det allmänt stora intresset för idrott, motion och friluftsliv i det svenska samhället skapar många positiva värden i form av hälsa och rekreation – men det innebär även stora investeringar och en betydande miljöpåverkan i form av anläggningskonstruktioner, luftföroreningar, elförbrukning etcetera. Detta reser viktiga frågor om idrottens ekologiska avtryck både i dag och i framtiden. Hur kan egentligen kostnadseffektiva, resurssnåla framtida anläggningar med lång livslängd skapas? Eller med en formulering hämtad från FN:s definition av hållbar utveckling: Hur kan ytor och anläggningar skapas, som tillfredsställer dagens behov av idrott och motion utan att samtidigt äventyra kommande generationers anläggningsbehov?

Ett regeringsuppdrag

Centrum för idrottsforskning har under 2021 haft i uppdrag av regeringen att genomföra ”en fördjupad analys av förekomsten och behovet av ändamålsenliga anläggningar och utemiljöer för idrott och andra former av hälsofrämjande fysisk aktivitet”.

Enligt regeringen ska Centrum för idrottsforsknings analys innehålla både kunskapsmässiga och idrottspolitiska dimensioner. Den första – kunskapsmässiga – dimensionen handlar om att kartlägga hur ”anläggnings- och utemiljösituationen ser ut för olika idrotter och friluftaktiviteter, men också för olika samhällsgrupper i olika delar av landet”. Mot bakgrund av denna kartläggning ska en analys göras, av vilka grupper och intressen som gynnas respektive missgynnas i tillgången till anläggningar och utemiljöer för idrott och andra former av hälsofrämjande fysisk aktivitet. I den senare frågeställningen tillägger regeringen att ansatsen ska vara bred. Förutom föreningslivets intressen och behov ska även idrotts- och motionsaktiviteter i oorganiserad och privat regi ingå i analysen.

Regeringen bedömer att det behövs kunskap om vilka de mest angelägna behoven är ur ett idrottspolitiskt perspektiv och om vilka behov som tenderar att tillgodoses. Detta gäller för såväl förenings- och näringslivets som för olika statliga och kommunala aktörers förhållningssätt till, och finansiering av, anläggningar och utemiljöer.

Idrottsanläggningar – i dag och i morgon

Med denna antologi presenterar Centrum för idrottsforskning resultatet av vårt arbete. I likhet med för tidigare uppföljningsuppdrag har vår strategi varit att samla in kunskap och perspektiv från forskare och sakkunniga inom det specifika politikområdet. Rapportens sex bidrag visar tydligt på den stora komplexitet, de många intressen och de svåra avvägningar som omgärdar frågor om anläggningar och utemiljöer för idrott och fysisk aktivitet. Men texterna ger även nya och tankeväckande perspektiv, och de innehåller konstruktiva råd för en framtida anläggningspolitik.

Antologin inleds med ett kapitel av Karin Book, disputerad i kulturgeografi och universitetslektor i idrottsvetenskap vid Malmö universitet. Book har lång erfarenhet av forskning och utvecklingsprojekt i frågor kopplade till ytor och anläggningar för idrott och fysisk aktivitet. Hon är även flitigt anlita av idrottsrörelsen och av kommuner som forskare och expert i frågor rörande idrottens och den fysiska aktivitetens roll i den fysiska planeringen, om hållbar utveckling och om stadsutveckling. I denna text bidrar Book med en reflekterande text om människors tillgänglighet till idrott och fysisk aktivitet med fokus på just anläggningsfrågor. Book visar med belysande exempel att det går att lägga många och skilda perspektiv på begrepp som "idrottsanläggning" och "tillgänglighet". Hon varnar även för förenklade antaganden och förhastade slutsatser. Som exempel påpekar hon att fler anläggningar inte med automatik leder till ökade idrottsaktiviteter. Individens reella tillgänglighet till idrottsytor påverkas även av faktorer som personliga intressen, samhällsliga trender, socioekonomiska förutsättningar och tillgången till kulturella nätverk. Hon redogör även för det Vinnova-finansierade projektet *Equalizer* där forskare, arkitekter och Malmö stad gick samman för att utveckla nya verktyg med målet att göra existerande aktivitetsplatser i Malmö mer jämställda och inkluderande.

Rapportens andra bidrag är skrivet av Nils-Olof Zethrin, disputerad i historia och verksam som expert i idrotts- och fritidsfrågor på Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) – en arbetsgivar- och medlemsorganisation för Sveriges 290 kommuner och 21 regioner. I texten ger Zethrin ett kommunalt perspektiv på frågor kopplade till medborgarnas motionsvanor och tillgänglighet till ytor och anläggningar för idrott och fysisk aktivitet. Betydelsen av ett kommunalt perspektiv kan motiveras av att Sveriges kommuner är de tveklöst största finansörerna av idrottsanläggningar. För SKR är detta således ett viktigt politik- och intresseområde. Till detta kommer att SKR regelbundet kartlägger anläggningssituationen hos Sveriges kommuner och

därmed besitter värdefull kunskap om det offentliga anläggningsbeståndets omfattning, förändring över tid och nyttjande.

Kapitlet av Zethrin har två parallella teman. Det första temat är att ge en översiktlig bild av det aktuella anläggningsbeståndet hos Sveriges kommuner, baserat på resultat från SKR:s egen anläggningsrapport från 2019 samt på nyckeltal från den kommunala databasen Kolada. I denna del utmanar Zethrin delvis den gängse bilden av anläggningsfrågans negativa utveckling genom slutsatsen att anläggningsbeståndet i Sverige är stabilt över tid samt att vissa anläggningstyper dessutom verkar öka i antal, framför allt sådana anläggningar som engagerar föreningsidrottande barn och ungdomar.

Det andra temat är att problematisera idrottsanläggningars betydelse för medborgarnas idrotts- och motionsvanor. I denna del av texten jämför Zethrin resultaten från SKR:s anläggningsstatistik med aktuella data om svenska invånares idrotts- och motionsvanor. Han ställer flera viktiga frågor. Hur kommer det sig exempelvis att dagens idrottsanläggningar framför allt är utformade för att tillgodose föreningsidrottens behov, medan en majoritet av dagens unga idrottare och motionerar utanför föreningslivet? Och hur kommer det sig att aktivitetsnivåerna i den organiserade barn- och ungdomsidrotten minskar, samtidigt som anläggningsbeståndet är stabilt?

Antologins tredje bidrag är författat av Peter Forsberg, senior analytiker på Idrættens Analyseinstitut i Danmark. Forsberg disputerade 2020 på en avhandling om danska idrottsanläggningars drift och ledning. I denna text ger Forsberg en översiktlig bild av dansk anläggningspolitik och en sammanfattning av sin doktorsavhandling.

Forsberg är särskilt intresserad av de personer som har det övergripande ansvaret för den dagliga driften av anläggningar. Han menar att de flesta större idrottsanläggningar i Danmark har en person (ofta offentligt) anställd, med uppgift att anpassa anläggningen till omvärlden och att uppfylla anläggningens målsättningar. Han tillägger att detta uppdrag traditionellt sett har handlat om att tjäna idrottsföreningarnas och skolornas intresse. Utgångspunkten har varit att kommunerna har en förpliktelse att skapa och tillhandahålla ytor och anläggningar för idrottsaktiviteter, men därefter överläter till idrottsföreningar och skolor att fylla dessa ytor med ett innehåll.

I takt med förändrade idrotts- och motionsvanor i den danska befolkningen, har den offentliga idrottspolitiken breddats. Kommunernas ansvar är inte längre avgränsat till att uppmuntra idrottsföreningars verksamhet. Ansvaret omfattar i

dag även de invånare som idrottar och motionerar under andra organisatoriska former. Detta ställer i sin tur nya och ökade krav på landets idrottsanläggningar. Den traditionella idrottsanläggningen är lämpad för organiserad tävlingsidrott för barn och unga, men den har svårt att möta ”vuxna och äldres önskan om att utöva olika motions- och fitnessaktiviteter med en hög grad av flexibilitet och variation”. Som en följd av detta behöver själva ledningen av idrottsanläggningar professionaliseras. Likaså måste den traditionella ”föreningsanläggningen” på sikt ersättas av en ”samhällsanläggning”, som når fler grupper.

Syftet med samhällsanläggningar är att tjäna samhällets intressen genom att skapa förutsättningar för aktiviteter i föreningar och skolor samtidigt som invånarnas idrottsdeltagande stöttas på ett bredare sätt. Anläggningarna ska å ena sidan vara till för förenings- och skolaktiviteter ... men ska också kunna riktas mot särskilda målgrupper och vara relevanta för hela lokalsamhället.

Antologins följande två texter har särskilt fokus på hållbarhetsfrågor. Det första bidraget har rubriken *Framtidens idrottshall* och är författat av Daniel Glimvert. Glimvert hade tidigare en anställning på Riksidrottsförbundet, med särskilt ansvar för anläggningsfrågor. I dag har han en tjänst som förbundsutvecklare på Svenska Gymnastikförbundet.

Glimverts bidrag är en redogörelse just för konceptet *Framtidens idrottshall*. Detta koncept skapades i ett unikt samarbetsprojekt mellan fem stora ”hallidrotter” (Basketboll-, Gymnastik-, Handboll-, Innebandy- och Volleybollförbunden) och en arkitektbyrå, med det explicita syftet att skapa ”en ny norm för hur idrottshallar kan byggas i framtiden”. Glimvert deltog som representant för Gymnastikförbundet.

En viktig slutsats i projektet är att dagens anläggningsbrist endast kan lösas om framtida idrottshallar kännetecknas av yt- och volymeffektivitet samt flerfunktionalitet. Framtidens idrottshallar måste byggas för att kunna rymma så många aktiviteter som möjligt – och så många utövare som möjligt. De måste också kunna utnyttjas både av idrottsföreningar och i skolans undervisning. Vidare bör ”rörelseförståelse och rörelseglädje” karakterisera hela anläggningen, ”inte bara idrottsytan i hallrummet”. Det senare är en slutsats som projektgruppen dragit efter dialog och intervjuer med ”de huvudsakliga slutanvändarna av idrottshallarna”, det vill säga barn och ungdomar.

Erik Backman är docent i pedagogik vid Högskolan Dalarna. Han är dessutom en av forskarna i det storskaliga och fleråriga forskningsprogrammet Mistra Sport & Outdoors, som inrättats för att skapa kunskap och lösningar för ökad hållbarhet

inom idrott och friluftsliv. I sitt bidrag till denna antologi fäster Backman uppmärksamhet på konstgjorda idrottsanläggningar och ekologisk hållbarhet. Mer konkret fokuserar han på anläggningar ”där själva förutsättningen för att bedriva aktiviteten eller idrotten, till exempel snö, vatten eller gräs, har ersatts på konstgjord väg”. Ishallar och fotbollsplaner i konstgräs är naturligtvis välkända exempel. Andra exempel är när konstsnö används för längdskidåkning, eller konstgjorda forspaddlingsbanor.

Backman understryker att konstgjorda idrottsanläggningar inte är en modern företeelse. Golfbanor, simbassänger och skidanläggningar med liftar har funnits länge. Fenomenet har dock ökat över tid, vilket sammanhänger med idrottens tilltagande sportifiering.

Sportifiering innebär att det skapas gemensamma och mer eller mindre uttalade överenskommelser för hur idrotten ska utföras och bedömas, ofta i termer av kvantifierade mått. Till följd av detta blir idrotten alltmer specialiserad, organiserad och professionaliserad. Sett ur ett historiskt perspektiv har den ökade sportifieringen av idrotter alltså drivit på utvecklingen av konstgjorda idrottsanläggningar.

Backman menar att (utomhus)idrotten kan förhålla sig till naturen på två skilda sätt, och hänvisar till forskaren Klas Sandells ekostrategiska ramverk för landskapsrelationer.² Antingen tillämpar man en så kallad *aktiv domineringsstil*. Med detta avses ett förhållningssätt där landskapet ”ses som en fabrik som med olika medel (till exempel skidbackar, äventyrslandskap, klätterväggar) ska producera aktiviteter”. Den andra strategin kallar han för den *aktiva anpassningsstilen*. Enligt detta synsätt är idrottsaktiviteten underordnad landskapet avseende väder, årstid etcetera. Backman tillägger att många av dagens konstgjorda anläggningar är exempel på den aktiva domineringsstilen. Det är anläggningar där själva idrottsaktiviteten tagits ur sitt naturliga sammanhang, och där omsorgen om miljön kan ifrågasättas.

Vad krävs då för att göra idrotten ekologiskt hållbar? Backman pekar på så kallad kontextuell idrott som en måhända radikal, men fullt tänkbar lösning. Grundprincipen är att idrottens många och skilda aktörer måste våga ifrågasätta idén om att alla idrottsanläggningar ska vara likadana samt att det ska vara möjligt att bedriva alla typer av idrotter överallt och oberoende av plats, klimat och kontext. Utifrån ett kontextuellt perspektiv ska anläggningar byggas på platser där de gör minsta möjliga skada för miljön. Enligt detta synsätt är det följaktligen inte

² Sandell, K. (2016). ”Ecostrategies”. I *Tourism*, vol. 64, nr. 1, s. 63–80.

ekologiskt försvarbart att bygga inomhushallar för längdskidor och utförsåkning. Inte heller är det rätt att anlägga golfbanor eller kanotslalomforsar på platser utan naturlig tillgång på vatten.

... domineringsstilen och idrottens vilja att göra alla anläggningar exakt likadana behöver utmanas. En idrott i takt med tiden och samhällsutvecklingen måste leva i naturen snarare än att anpassa naturen. Framtidens idrottsanläggningar, även konstgjorda sådana, skulle behöva stimulera fler logiker än tävling och prestation, inte minst upplevelse av natur, för att idrott och friluftsliv ska kunna bedrivas miljömässigt hållbart.

Antologins avslutande bidrag är skrivet av Jonnie Nordensky, anställd på Riksidrottsförbundet och projektledare för Plats för idrott. Syftet med texten *Idrottens villkor och verklighet* är att lyfta fram sådant som Riksidrottsförbundet upplever särskilt påverkar tillgången till anläggningar, samt att diskutera de åtgärder som den organiserade idrottsrörelsen anser vara viktiga för att främja ökad tillgänglighet.

Nordensky understryker att utmaningarna i fråga om barn och ungas tillgång till anläggningar är många, men att de samtidigt varierar i olika demografiska kontexter. I stadskärnor och centrum är markbrist och förtätning det främsta bekymret. I tätorter och kranskommuner är det snarare den höga befolkningstillväxten som riskerar att begränsa invånarnas tillgång till ytor för idrott och fysisk aktivitet. På landsbygden ligger utmaningen i ett minskande befolkningsunderlag, långa avstånd och risken att underhållet av befintliga anläggningar eftersätts, om nyttjandegraden är låg.

Mot denna bakgrundsbeskrivning frågar sig Nordensky vad som kan göras för att stärka föreningsidrottens förutsättningar avseende anläggningar och idrottsmiljöer. Han menar att Riksidrottsförbundet i dialog med bland annat föreningar, kommuner och byggherrar identifierat tre övergripande utmaningar. Det behövs insatser för att bättre förstå idrottens reella behovsbild, både på nationell och lokal nivå. Det behövs även insatser för att bättre synliggöra ytor för idrott och rörelse i samhällsplaneringen – ”från översiktsplanering ner till detaljplaneprocessen”. Vidare måste finansieringsfrågor diskuteras, det vill säga kostnaderna för att bygga och underhålla ytor för idrott och rörelse. I enlighet med det tidigare nämnda konceptet *Framtidens idrottshall* understryker Nordensky vikten av att ”våga tänka fler- eller multifunktion vad gäller idrottens ytor”, men konstaterar samtidigt att idrottens professionalisering snarare gått i motsatt riktning, såtillvida att vissa idrotter i dag verkar för ökad specialisering och egna idrottsytor.

I ett avslutande resonemang meddelar Nordensky att Riksidrottsförbundet ser ett delat ansvar i arbetet med att främja tillgången till hållbara och ändamålsenliga idrottsmiljöer.

Kommuner, stat och idrottsrörelsen måste gemensamt arbeta för att skapa så goda förutsättningar som möjligt för medborgare att bedriva idrott och röra på sig, oavsett var de bor. Även akademien och privata aktörer har där en viktig roll.

Centrum för idrottsforskningens övergripande slutsatser

Regeringens uppdrag till Centrum för idrottsforskning har varit att genomföra en fördjupad analys av ”förekomsten och behovet av ändamålsenliga anläggningar och utemiljöer för idrott och andra former av hälsofrämjande fysisk aktivitet”. Nedan presenterar vi våra övergripande resultat. Som redogörelsen kommer att visa, är slutsatserna denna gång inriktade på de utmaningar och den oklarhet som omgärdar detta politikområde, snarare än på mätbara resultat. Detta ska dock inte uppfattas som ett misslyckande. Enligt vår mening har bidragen i denna antologi på ett förtjänstfullt sätt synliggjort den komplexitet och de många perspektiv som kan anläggas på frågan om anläggningar och ytor för idrott och fysisk aktivitet. De utmaningar som Centrum för idrottsforskning lyfter fram nedan är därmed både ett uttryck för politikområdets outvecklade karaktär – och en uppmaning: dessa är de mest angelägna frågorna som måste lösas för att långsiktigt och hållbart uppfylla regeringens mål om ”såväl fler som mer ändamålsenliga anläggningar och utemiljöer för idrott och andra former av hälsofrämjande fysisk aktivitet”.

Det saknas samsyn om vad vi menar med begrepp som ”idrottsanläggning” och ”ytor för fysisk aktivitet”

Det finns ingen allmänt vedertagen definition av ”idrottsanläggning”, eller vad som egentligen menas med ytor för fysisk aktivitet. Idrotts- och motionsaktiviteter kan utövas på olika platser och i olika former. Ibland sker det på anlagda ytor, till exempel på en konstgräsplan, i en idrottshall eller på en golfbana. Vid andra tillfällen sker det i skog och mark. När motionsloppet Göteborgsvarvet anordnas blir hela staden en utpekad yta för fysisk aktivitet. Även närliggande begrepp som ”idrott”, ”motionsaktivitet” och ”tillgänglighet” är notoriskt mångtydiga och svåra att definiera.

Det är inte ovanligt att samhällsfenomen är mångfacetterade och svåra att definiera. Frånvaron av en gemensam begreppsapparat kan skapa ytterligare oklarhet och förvirring. Vi tror att vi pratar om samma sak – men det gör vi inte. Behovet av

samsyn i både begrepp och problemformulering är särskilt viktigt i politikområden där olika intressen står mot varandra i kampen om resurser och utvecklingsmöjligheter. Detta är ett sådant område. En långsiktigt positiv utveckling i frågan om anläggningar och ytor för idrott och fysisk aktivitet är inte möjlig utan en precisering och samsyn av centrala begrepp.

Det saknas kunskap och forskning om idrottsanläggningar och ytor för idrott och fysisk aktivitet

I Sverige är både kunskapen och forskningen eftersatt i frågor rörande anläggningar och ytor för idrott och fysisk aktivitet.

Först och främst saknas kunskap om det faktiska anläggningsbeståndet. Någon systematisk sammanställning av anläggningsstatistik görs inte. SKR:s anläggningsenkäter är ett värdefullt bidrag, men avgränsad till kommunala idrottsanläggningar. Därtill är statistiken ofullständig. Det behövs således ökad och systematisk kunskap om hur många – och vilken typ av – idrottsanläggningar och idrottsytor som finns i Sverige. Det behövs också analyser av hur förutsättningarna för idrotts- och motionsaktiviteter varierar i olika sociodemografiska kontexter. Vidare behövs kommunala jämförelser och studier av idrottsytor i relation till befolkningsutveckling och bostadsbyggnad.

Det saknas även kunskap om sambanden mellan idrottsytor och idrottsdeltagande. Vissa samband är visserligen självklara – det är givetvis svårt att bedriva idrott och fysisk aktivitet om de rumsliga och anläggningsmässiga förutsättningarna saknas. Enkelt uttryckt är det svårt att spela tennis utan en tennisplan. Samtidigt varnar flera av författarna i denna antologi för förenklade antaganden om att fler anläggningar per automatik leder till ökat deltagande. Människors faktiska tillgänglighet till ytor för idrott och fysisk aktivitet handlar inte bara om rumsliga förutsättningar. De styrs av individuella preferenser och samhällstrender, av socioekonomi och tillgång till kulturella nätverk. Om det idrottspolitiska målet är att aktivera fler – och särskilt de grupper som är alltför stillasittande – behövs ny forskning och ökad kunskap om de många faktorer som möjliggör och begränsar individers förutsättningar – och vilja – till fysisk aktivitet.

Slutligen behövs även ökad kunskap om hur moderna anläggningar rent konkret ska utformas för att vara långsiktigt hållbara, och samtidigt tillgodose både dagens och morgondagens behov.

Det saknas en nationell anläggningspolitik

I Sverige är anläggningar och ytor för idrott och fysisk aktivitet huvudsakligen ett kommunalt ansvarsområde. Under 1900-talets första hälft finansierades många idrottsanläggningar med statliga lotterimedel – under ansvar av Riksidrottsförbundets särskilda Idrottsplatskommitté – men därefter har detta politikområde inte varit en statlig angelägenhet. Av detta skäl ingår anläggningsfrågor inte heller i Centrum för idrottsforskning reguljära uppföljning av statens stöd till idrotten.

På detta område skiljer sig Sverige för övrigt från grannlandet Danmark, där Lokale og Anlægsfonden, inrättad 1994, utgör en självständig institution under Kulturministeriet, vilken bistår med både kunskap och ekonomiskt stöd till byggprojekt och fysiska faciliteter på idrotts- och fritidsområdet.

En följd av anläggningspolitikens decentraliserade karaktär är att varje kommun självständigt styr över omfattningen och inriktningen på de egna offentliga investeringarna i anläggningar och ytor för idrott och fysisk aktivitet. Systematiska diskussioner över kommungränser om regionala prioriteringar och behov förs inte. Till detta kommer att kunskapsläget i anläggningsfrågor är generellt begränsat. Det finns därför en risk att lärdomar och erfarenheter som skapas på kommunal nivå inte får nationell spridning och att det samlade anläggningsbehovet i en region inte realiserar, om alltför många kommuner väljer att göra liknande prioriteringar.

Anläggningsfrågan präglas av konkurrerande behov och intressen

Bidragen i denna antologi visar tydligt att anläggningsfrågan präglas av många och konkurrerande behov och intressen. Ansvariga för anläggningar och ytor för idrott och fysisk aktivitet – särskilt på kommunal nivå – måste hantera en svår balansakt mellan olika, men likvärdiga intressen.

En första avvägning står mellan att främja faciliteter och ytor för den organiserade idrottsrörelsen eller för motionsaktiviteter utanför föreningslivet. Utmaningen här ligger inte enbart i en kamp om begränsade offentliga resurser, utan att grupperna i stor utsträckning bedriver olika typer av aktiviteter som förutsätter skilda anläggningstyper. Lite tillspetsat kan man säga att traditionella idrottsanläggningar framför allt varit ämnade och anpassade för organiserad tävlingsidrott, med idrottsrörelsens stora skara av barn och unga som primär målgrupp. De individer – företrädesvis vuxna – som ägnar sig åt motionsidrott föredrar emellertid aktiviteter som gång/promenader, styrke-/gymträning, att jogga, cykla eller åka skidor. Deras

behov av idrottsytor kräver andra typer av insatser och investeringar. Hur ska dessa skilda behov och intressen balanseras mot varandra?

En andra utmaning handlar om de många och skilda behoven av anläggningar och ytor inom idrottsrörelsen. Vilka anläggningstyper ska prioriteras, och på vilka grunder? Anläggningar för elitverksamhet eller breddidrott? För idrott utomhus eller inomhus? Ska stora och populära idrotter komma i första rummet, eller bör det offentliga anläggningsutbudet främja en mångfald av idrottsmöjligheter? Ska varje kommun enbart se till de egna invånarnas intressen, eller finns det skäl att samverka över kommungränserna i beslut om anläggningsinvesteringar?

En tredje utmaning uppstår om vi även inkluderar ett hållbarhetsperspektiv. Att skapa ytor och faciliteter för idrott och fysisk aktivitet är stora och långsiktiga investeringar och åtaganden. De kräver resurser och medför miljöpåverkan. Därmed rymmer anläggningsfrågan även en potentiell intressekonflikt mellan de som vill idrotta och vara fysiskt aktiva i dag, och framtidens generationer.

Det saknas en samlad strategi

I februari 2021 presenterade Boverket rapporten *Miljöer för idrott och fritid*.³ Syftet med rapporten var att ge förslag på hur kunskap om anläggningar och utemiljöer för idrott och fritid kan utvecklas, samlas och förmedlas. En av Boverkets slutsatser var att det behövs *en nationell strategi för aktiverande miljöer*.

Det behövs ett helhetsgrepp om hur den byggda miljön ska formas så att människor har möjlighet att vara fysiskt aktiva i vardagen. Det handlar både om att utrymme ska finnas för miljöer för idrott och fritid, men också om att det behöver finnas miljöer som lockar till att gå, cykla och åka kollektivt.

Flera av bidragen i denna antologi är inne på ett liknande spår. Karin Book skriver att "samverkan mellan olika aktörer är nyckeln till att utveckla ett relevant och tillgängligt utbud som främjar idrott och fysisk aktivitet". Hon tillägger att samverkan måste ske på många plan: mellan kommuner och mellan kommunala förvaltningar samt mellan kommun, föreningsliv och privata aktörer. Även invånarna själva måste involveras. Jonnie Nordensky understryker att arbetet med att främja "en god tillgång till hållbara och ändamålsenliga idrottsmiljöer" är delat mellan kommuner, stat och idrottsrörelsen, samt att även akademien och privata aktörer här innehar viktiga roller.

³ Boverket (2021). *Miljöer för idrott och fritid*. Rapport 2021:6.

Centrum för idrottsforskning stödjer denna slutsats. De medverkande i denna antologi påvisar att det vore värdefullt med en nationell strategi för att främja anläggningar och ytor för idrott och fysisk aktivitet. En del av denna strategi bör vara att stärka kunskapen och forskningen i frågor om idrottsliga ytor och faciliteter i relation till medborgarnas idrotts- och motionsvanor. En andra del av strategin bör vara att stärka samverkan och dialog i anläggningsfrågor, såväl mellan kommuner och regioner, som mellan politiska beslutsfattare, myndigheter och diverse berörda intressegrupper.

Referenser

Riksidrottsförbundet (2015). *Anläggnings- och idrottmiljöpolitiskt program för Svensk idrott: Anläggningar och idrottsmiljöer för Svensk Idrott – världens bästa.*

Boverket (2021). *Miljöer för idrott och fritid. Hur kan kunskap utvecklas, samlas och förmedlas.* Rapport 2021:6.

Sandell, K. (2016). "Ecostrategies". I *Tourism: An International Interdisciplinary Journal*, vol. 64, nr. 1, s. 63–80.